

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Факультет транспорту, менеджменту і логістики
Кафедра менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств

Методичні вказівки до виконання самостійних завдань з

навчальної дисципліни

«МАКРОЕКОНОМІКА»

Освітньо-професійна програма: Менеджмент авіакомпаній і аеропортів

Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Спеціальність: 073 Менеджмент

Розробник доц. к.е.н. Бабич Р.Б.

Київ-2023

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ СТУДЕНТАМИ

Тема .1 – Макроекономіка як наука

Питання (завдання) для самостійної роботи

- 1) Еволюція поглядів та філософія макроекономіки.
- 2) Поняття витоків та ін'єкцій,

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

1. Під філософією макроекономіки розуміють сукупність принципів, методів і складових, які забезпечують побудову найефективнішої і стабільної економіки країни.

У макроекономіці існують 3 основні філософії:

Класична. Витоки класичної філософії знаходимо у Адама Сміта, Рікардо, Петті та ін. Даний погляд ще називають лібералізмом. Сміт розглядав економічну науку, як спосіб зрозуміти і пояснити причини виникнення багатства окремих народів. Джерелом багатства країни він вважав правильний розподіл праці між галузями та нагромадження капіталу. Представники цієї течії вважали, що гармонія і рівновага у будь-якій економіці настає самостійно під впливом зміни цін, які самі визначають оптимальний режим функціонування системи. Втручання державних органів влади є непотрібним і навіть шкідливим. Класична школа вважала, що приватна власність є єдиною і найефективнішою. Значний внесок у ці погляди здійснив Мальтус, який дослідив і встановив взаємозв'язок між темпами росту обсягу національного виробництва та темпами росту кількості населення країни. Велика Депресія 1929-33 рр. не підтвердила ключові положення класичної теорії: економіка країни не справилася самостійно з кризою, показавши нездатність саморегулювання: потребувала державного втручання;

Кейнсіанська теорія організації ефективної економіки пов'язана з ім'ям її засновника, який сформулював нові бачення в макроекономіці. Теорія скоро знайшла своє застосування на практиці і в економічних програмах розвитку країн. Кейнс виходив з того, що приватна власність є дуже ефективною і вся економіка в значній мірі повинна базуватися саме на ній, але також він відмічав, що в деяких сферах та галузях повинна бути державна власність. Кейнс визнав дві форми власності і називав таку економіку змішаною. Ще одним основним положенням Кейнса є те що економіка не є саморегульованою. На його думку не існує автоматичного механізму, який би забезпечив повну зайнятість, раціональне використання ресурсів та відсутність економічних криз. Тому будь-яка економіка потребує державного втручання. Ці ідеї знайшли своє визнання на довгі роки (понад 50), але у 70-х роках 20 ст. рекомендації Кейнса по регулюванню та стимулюванню сукупного попиту в країні не дали результату. Державне втручання призвело до виникнення такого економічного явища, як стагфляція (одночасне спадання національного виробництва в країні і інфляції);

Марксистська. Згідно з поглядами Маркса приватна власність є невиправданою і неефективною, бо призводить до виникнення несправедливості у суспільстві, хаосу та економічних криз. Ринкова економіка поступиться комуністичній, повністю заснованій на державній формі власності. Теорія Маркса була визнана нежиттєздатною.

Макроекономіка, як дисципліна почала викладатися в університетах у другій половині 20 ст. і є результатом тривалої еволюції економічних поглядів. Сьогодні розвиваються нові напрямки макроекономіки, які схиляються до найбільш ефективного механізму господарювання – ринкової економіки. В багатьох ключових питаннях макроекономічних проблем навіть сьогодні не існує єдиного економічного погляду, до сих пір ідуть дискусії.

Першою теоретичною концепцією в макроекономіці був меркантилізм (багатство народів накопичується завдяки розвитку торгівлі країни, якщо експорт переважає над імпортом).

Другою теоретичною школою в макроекономіці вважають школу фізіократів (багатство країни залежить від розвитку сільського господарства і наявності корисних копалин і природних ресурсів).

Третя теоретична школа – класична (багатство країни залежить від нарощування обсягів національного виробництва, накопичення дорогоцінних металів).

2) Поняття «вилучення» (витоку) та «ін'єкцій»

У відкритій повній моделі кругових потоків вплив державного сектору і сектору закордон призводить до порушення рівноваги двосекторної моделі (домашні господарства - фірми), бо з потоку «доходи — витрати» здійснюються «вилучення» у вигляді *заощаджень, податкових платежів та імпорту*.

«Вилучення» - будь-яке використання доходу домашніх господарств не на купівлю виготовленої в країні продукції.

Одночасно до потоку «доходи - витрати» залучаються додаткові кошти у вигляді «ін'єкцій», а саме: *Інвестиції, державні витрати та експорт*.

«Ін'єкції» - будь-яке доповнення до споживчих витрат на продукцію, виготовлену в країні.

Наша схема, звісно, спрощена. Річ у тім, що в аналізі зовнішньоекономічних зв'язків ми взяли до уваги лише ринки продуктів. Між тим *ринки ресурсів* кожної країни також пов'язані з рештою світу. Україна, наприклад, імпортує та експортує мінеральні ресурси. Існують також міжнародні потоки робочої сили. Значна частина трудових ресурсів України працює за кордоном, що збільшує сукупний дохід певних країн.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте вклад класичної школи
2. Розкрийте вклад Кейнса у розробку сучасних положень макроекономіки
3. Поясніть вплив марксистської філософії на сучасну макроекономіку.
4. Розкрийте поняття «вилучення» (витоку) та «ін'єкцій»

Тема 1.2.

Макроекономічні показники в системі національного рахівництва

Питання (завдання) для самостійної роботи

- 1) Інші показники системи національних рахунків
- 2) Індекси цін.

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

1. Окрім ВВП, СНР дає можливість розрахувати інші не менш можливі показники.
- Валовий національний продукт - це ринкова вартість кінцевих товарів і послуг вироблених за рік, за допомогою факторів виробництва, що належать резидентам даної країни.

$$\text{ВНП} = \text{ВВП} + \text{Н} + \text{В}$$

В = Виплати нерезидентів країни, що перераховуються за кордон, але отриманні на географічній території країни

Н = Надходження із за кордону країни від її резидентів, що працюють за кордоном.

Чистий внутрішній продукт - це ВВП країни скоригований на суму амортизаційних підрахувань.

$$\text{ЧВП} = \text{ВВП} - (\text{Сума Амортизація}).$$

Національний дохід - це весь дохід, зароблений упродовж року власниками ресурсів, що є резидентами країни незалежно від того де ці ресурси використовуються.

$$\text{НД} = \text{ВНП} - \text{амортизація} - \text{непрямі податки}$$

- 5) Цінові індекси

Динаміку загального рівня цін визначають в макроекономіці за допомогою спеціальних показників - цінових індексів. Розрізняють три основних види цінових індексів:

- 1) Індекс Ласпейреса
- 2) Індекс Пааше
- 3) Індекс Фішера

Кожен з цих індексів вимірює зміну цін в економіці але за різними підходами до їх обчислення.

1)Ціновий індекс Ласпейреса відображає зміну цін, якщо структура виробництва і споживання в економіці не змінилася. Він розраховується:

$$I_p = \frac{\text{Сума } p_1 \cdot q_0}{\text{суму } P_0 \cdot q_0}$$

p_1 - ціна на певний вид продукції у поточному році.

P_0 - ціна певний вид продукції у попередньому році.

Індекс цін Ласпейреса обчислений для незмінного набору товарів і послуг (споживчого кошика) називають індексом споживчих цін

2)Ціновий індекс Пааше дає можливість розрахувати зміну цін, але вагами для цього є обсяг виробництва і споживання розрахункового року. Він розраховується:

$$I_p = \frac{\text{сума } P_1 \cdot q_1}{\text{суму } P_0 \cdot q_1}$$

q_1 - обсяг споживання чи виробництва певного виду продукції у поточному році.

Цей індекс розрахований для набору товарів і послуг, що входять до розрахунку показника ВВП країни називають дефлятором ВВП.

Обидва вище зазначених індекси мають своїх неточності в розрахунку. Тому існує третій ціновий індекс - Індекс фішера.

3)Індекс Фішера дозволяє коригувати неточності обох індексів (Ласпейреса, Пааше). Він розраховується:

$$I_{pF} = \sqrt{I_{pL} \cdot I_{pP}}$$

Цінові індекси дають можливість вичисляти показник реального ВВП.

Реальний ВВП = Номінальний ВВП / індекс цін.

Питання для самоконтролю

- 1.Що являє собою система національних рахунків (СНР)
2. Як обчислюється валовий випуск
3. Розкрийте методи розрахунку ВВП, поясніть відмінності у використанні
4. Охарактеризуйте номінальний та реальний ВВП
5. Розкрийте основні методологічні принципи системи національних рахунків
6. Охарактеризуйте цінові індекси
- 7.Розкрийте методику розрахунку індексу споживчих цін

Тема 1.3. Сукупний попит і сукупна пропозиція.

Питання (завдання) для самостійної роботи

- 1) Нецінові чинники сукупного попиту
 - 2) Нецінові чинники сукупної пропозиції
- Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

Нецінові фактори, що визначають сукупний попит:

1. Зміни в споживчих витратах:

- а) добробут населення;
- б) очікування споживача;
- в) заборгованість споживача;
- г) податки.

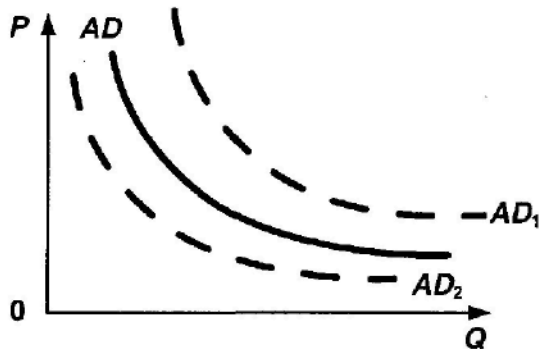
2.Зміни в інвестиційних витратах:

- а) процентні ставки, зміна яких викликана, наприклад, змінами грошової маси в країні, а не зміною цін;
- б) очікувані прибутки від інвестицій;

- в) податки з підприємств;
 - г) технологія виробництва;
 - д) надлишкові потужності.
3. Зміни у витратах на чистий експорт:
- а) національний дохід у закордонних країнах;
 - б) валютні курси.
4. Зміни в державних витратах.

Під дією нецінових факторів крива сукупного попиту (AD) (графік 3.8) переміщується:

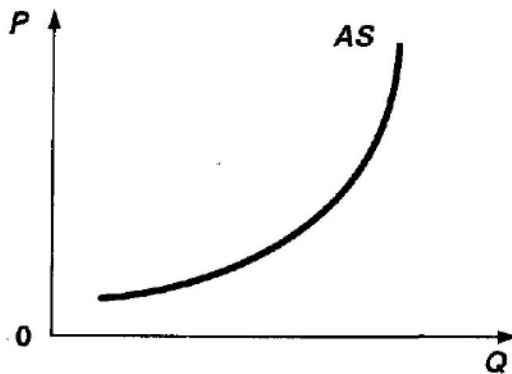
- а) вправо вгору, коли попит зростає ($AD \rightarrow AD_1$);
- б) вліво вниз; коли попит зменшується ($AD \rightarrow AD_2$).

Графік . Вплив нецінових факторів на криву AD

Для розуміння динаміки і структури обсягів національного виробництва в країні слід в першу чергу розуміти причини і наслідки змін у структурі сукупного попиту. Стимулювання сукупного попиту є основною причиною криз на макроекономічному рівні.

СУКУПНА ПРОПОЗИЦІЯ (AS) - це обсяг товарів та послуг, який фірми готові виробляти та продавати протягом року за кожного рівня цін (та інших сталих умов). Крива сукупної пропозиції (AS) показує обсяг реального національного виробництва за кожного можливого рівня цін при незмінних інших умовах (графік 3.9).

Графік . **Короткострокова** крива сукупної пропозиції AS

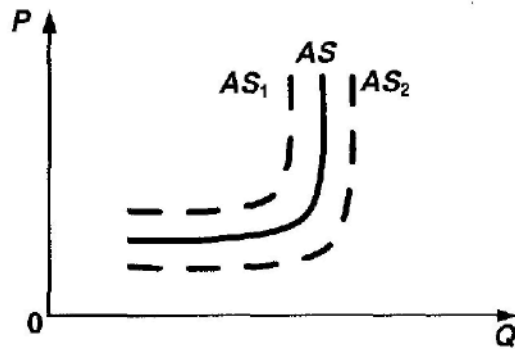
де P - рівень цін;

Q - реальний обсяг виробництва; AS - крива сукупної пропозиції.

Крива сукупної пропозиції (AS) відображає динаміку витрат виробництва на одиницю продукції у зв'язку зі зміною рівня цін.

Під дією нецінових факторів крива сукупної пропозиції (графік 3.11) переміщується:

- а) вліво вгору, коли сукупна пропозиція скорочується в результаті зростання витрат виробництва ($AS \rightarrow AS_1$);
- б) вправо вниз, коли сукупна пропозиція зростає (AS_2)

Графік 2. Вплив на сукупну пропозицію (AS) нецінових факторів

До нецінових чинників відносять такі фактори, що підвищують чи знижують витрати на одиницю продукції незалежно від обсягу виробництва. Нецінові чинники поділяються на:

- 1) Реальні
- 2) Номінальні

Реальні нецінові чинники такі:

- 1) Обсяг ресурсів що застосовуються у виробництві, та ефект від їх використання
- 2) Інтеграція країни у світову економіку та участь у міжнародному поділі праці
- 3) Додаткові витрати капіталу, пов'язані з розширенням підприємницької діяльності

Номінальні нецінові чинники діють тільки в короткостроковому періоді:

- 1) Рівень цін на ресурси
- 2) Кількість та розмір запроваджених в країні податків
- 3) Структура ринків послуг і товарів, рівень їх монополізації
- 4) Очікуваний виробниками та постачальниками майбутній рівень цін

Питання для самоконтролю

- 1) Розкрийте поняття сукупного попиту та чинники, що на нього впливають.
- 2) Розкрийте поняття сукупної пропозиції та чинники, що на неї впливають.
- 3) Розкрийте поняття рівноваги сукупного попиту та пропозиції в короткостроковому періоді та довгостроковому

Тема 1.4. Рівновага сукупного попиту і пропозиції.

Питання (завдання) для самостійної роботи

- 1) Ефект храповика.
- 2) Шоки сукупної пропозиції.

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

1.Ефект храповика

У реальній економіці діє ще один надзвичайно важливий чинник, який ускладнює ситуацію на класичному і проміжному відрізках. Річ у тім, що багато цін на товари й ресурси є негнучкими щодо зниження. Деякі економісти вбачають у такій властивості *ефект храповика* (храповик — механізм, який дає змогу крутити колесо тільки вперед). Дію ефекту такого механізму показано на рисунку 8.6.

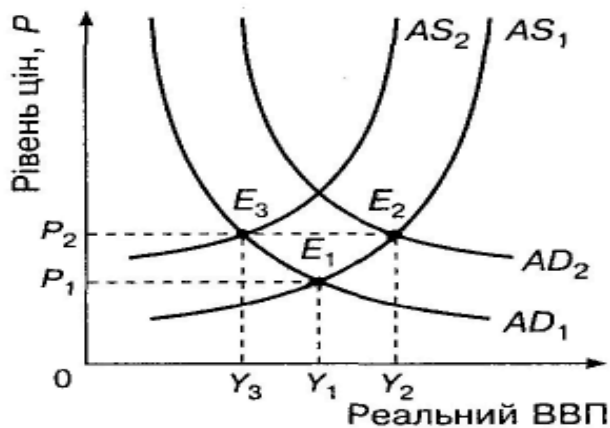

Рис. 8.6

Ефект храповика

Коли сукупний попит розширюється з AD_1 до AD_2 , то рівновага переміщується з точки E_1 до E_2 . Проте ціни не знижуються з такою легкістю, як підвищуються. Тому якщо сукупний попит зменшиться з AD_2 до AD_1 , то економіка не повернеться до свого первинного рівноважного стану в точці E_1 . Скоріше збережеться новий, вищий рівень цін P_2 , і скорочення сукупного попиту перемістить економіку до стану рівноваги в точці E_3 . Вищий рівень цін найімовірніше збережеться — ціни «заклинило» на рівні P_2 , а реальний обсяг національного продукту зменшиться до Y_3 (крива AS переміститься вліво).

У довгостроковому періоді рівновага сукупних попиту й пропозиції досягається в точці перетину вертикальної кривої AS і спадної кривої AD (рис. 8.7).

2.Збурення (шоки) пропозиції. Таке явище виникає за умов раптової зміни у витратах виробництва, що різко переміщує криву сукупної пропозиції.

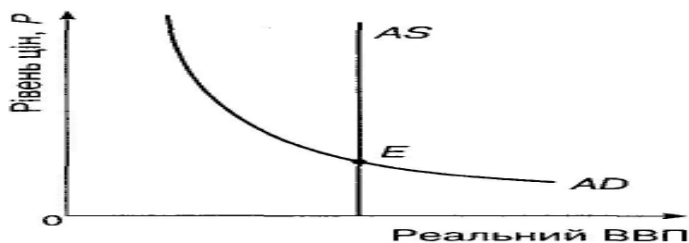

Рис. 8.7

Рівновага сукупного попиту й сукупної пропозиції в довгостроковому періоді

Збурення пропозиції, під яким розуміють різке і несподіване переміщення вгору короткострокової кривої AS , має своїм наслідком зростання цін і супроводжується падінням обсягу національного виробництва (Реального ВВП). Загалом збурення пропозиції веде до погіршення умов досягнення основних цілей макроекономічної політики.

Питання для самоконтролю

- 1) Охарактеризуйте наслідки стимулювання сукупного попиту
- 2) Охарактеризуйте наслідки стрімкого зростання вартості цін на основні ресурси

Тема 2.1.5. Споживання, заощадження та інвестиції

Питання (завдання) для самостійної роботи

1. Рівновага на товарних і фінансових ринках.
Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

1) Рівновага на ринку товарів і послуг: пропозиція і попит на вироблену економікою продукцію.

Як відомо, в закритій економіці попит на вироблений продукт пред'являється у вигляді споживання, інвестицій та державних закупок. Споживання (C) залежить від використаного доходу (Y-T), інвестиції (I) визначаються реальною процентною ставкою (r), а державні закупки і податки є екзогенними змінними бюджетно-податкової політики.

Доповнимо тепер аналіз попиту на товари і послуги розглядом пропозиції, прийнявши припущення про те, що обсяг випуску продукції визначається наявними факторами виробництва та виробничою функцією:

$$Y = F(\bar{K}, \bar{L}) = \bar{Y}.$$

Об'єднавши рівняння, які описують попит і пропозицію товарів та послуг, отримаємо:

$$Y = C(Y-T) + I(r) + G.$$

Оскільки рівень державних витрат (G) та розмір податкових надходжень (T) залежать від економічної політики уряду і є екзогенними змінними, а обсяг виробництва (Y) сталий за умов незмінної виробничої функції та незмінних факторів виробництва, то запишемо:

$$\bar{Y} = C(\bar{Y} - \bar{T}) + I(r) + \bar{G},$$

тобто пропозиція продукту дорівнює попиту на продукт, а він, у свою чергу, визначається сумою C, I та G.

Тепер стає зрозумілим, чому реальна процентна ставка "r" відіграє визначальну роль у зрівноваженні товарного ринку: вона повинна змінюватися таким чином, щоб забезпечувати рівність між попитом на товари та їх пропозицією. Чим вищою є процентна ставка r, тим нижчими будуть інвестиції I і, відповідно, тим меншим буде попит на товари і послуги C+I+G. Якщо ставка процента надто висока, то дуже низькими будуть інвестиції, і тоді пропозиція товарів перевищуватиме попит на них — товарний ринок прийде у нерівноважний стан.

5) Рівновага на фінансових ринках

Процентна ставка одночасно є як ціною запозичення, так і доходом від заощадження. Ми зможемо краще зрозуміти її роль, коли розглянемо фінансові ринки.

Перепишемо основну макроекономічну тотожність у вигляді:

$$Y - C - G = I.$$

Ліва частина цієї тотожності (Y-C-G) - це та частина виробленої продукції, яка залишилася після задоволення попиту споживачів та уряду. Вона називається

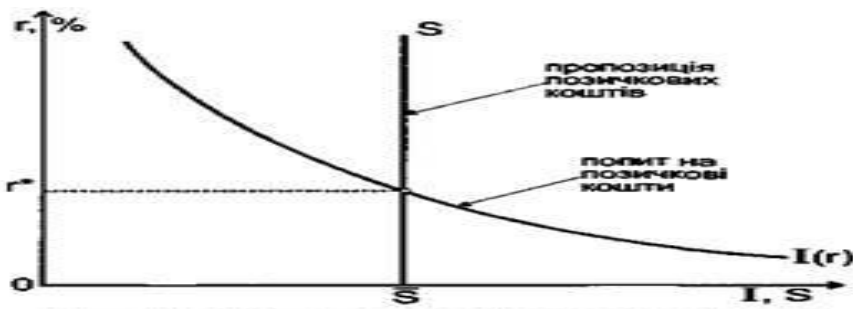
національними заощадженнями і позначається S_N тобто

$$S_N = Y - C - G, \quad \text{або} \quad S_N = I.$$

У такій формі основна макроекономічна тотожність стверджує, що національні заощадження дорівнюють внутрішнім інвестиціям, тобто потоки фінансових коштів, які надходять на фінансові ринки і витікають із них, повинні врівноважувати один одного.

Ми можемо розділити національні заощадження на дві частини, щоб відрізнити

приватні заощадження (S_p) від заощаджень уряду (S_g):

Мал. 5.3. Рівновага на фінансових ринках.

Нагадаємо, $S_N = S_P + S_G = I$, що **приватні** (S_P) заощадження визначаються різницею між використовуваним доходом та споживчими $S_P = Y - T - C$, витратами; а державні заощадження (S_G) є різницею між чистими податковими надходженнями та державними закупками товарів і послуг:

Отже, у підсумку отримуємо: $S_G = T - G$.

$$(Y - T - C) + (T - G) = I.$$

Яку ж роль відіграє процентна ставка у врівноваженні фінансових ринків?

Перепишемо основну макроекономічну тотожність для закритої економіки у вигляді:

$$Y - C - (Y - T) - G = I(r).$$

Зафіксуємо G і T в рамках даної економічної політики, а Y зафіксуємо наявними факторами виробництва і виробничою функцією:

$$\bar{Y} - C(\bar{Y} - \bar{T}) - \bar{G} = I(r), \text{ або: } S = I(r).$$

Ліва частина наведеної тотожності стверджує, що національні заощадження залежать від доходу (Y) та змінних економічної політики G і T , тобто $S_N = f(Y, G, T)$. При незмінних Y , G і T національні заощадження також залишатимуться незмінними.

Права частина тотожності показує, що інвестиції є функцією від процентної ставки: $I = f(r)$.

На мал. 5.3 дано графічне зображення заощаджень та інвестицій як функцій від процентної ставки. Графік заощаджень (S) є вертикальною лінією, оскільки в цій моделі заощадження не залежать від процентної ставки. Графік інвестицій (I) - нахилений донизу, оскільки між процентною ставкою та інвестиційним попитом існує обернена залежність.

Процентна ставка змінюється таким чином, щоб гарантувати рівність між попитом (I) та пропозицією (S) позичкових коштів (r^* — рівноважна процентна ставка). Якщо вона дуже низька, то інвестиційний попит перевищуватиме пропозицію заощаджених коштів ($I > S$), внаслідок чого відбуватиметься поступове підвищення її рівня до рівноважного. Навпаки, якщо

r^* дуже висока, то пропозиція позичкових коштів перевищуватиме попит на них ($S > I$), і процентна ставка скорочуватиметься.

Лише за рівноважної процентної ставки заощадження дорівнюватимуть інвестиціям і пропозиція позичкових коштів дорівнюватиме попитові на них.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте особливості формування інвестиційної функції,
2. Наведіть аналітичну модель рівноваги на товарних ринках.

3. Наведіть аналітичну модель рівноваги на фінансових ринках.

Тема 1.6. Модель мультиплікатора-акселератора

Питання (завдання) для самостійної роботи

1. Мультиплікатор витратів та його ефект.

2. Інфляційний та рецесійний розриви.

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

1. Мультиплікатор витратів та його ефект.

Збільшення будь-якого компонента автономних витрат, а саме автономного, споживання, державних витрат, інвестиційних витрат, а у випадку відкритої економіки — і показника чистого експорту —

$$\Delta A = \Delta(a + I + G + NX),$$

призводить до значно більшого зростання сукупного доходу Y завдяки ефекту мультиплікатора.

Мультиплікатор автономних витрат визначається як відношення зміни рівноважного обсягу ВВП до зміни певного компонента автономних витрат:

$$\mu = \frac{\Delta Y}{\Delta A},$$

де μ — мультиплікатор автономних витрат; ΔY — зміна рівноважного ВВП;

ΔA — зміна автономних витрат, незалежних від динаміки Y .

Мультиплікатор витрат показує, у скільки разів загальний приріст (скорочення) сукупного доходу ΔY перевищує початковий приріст (скорочення) автономних витрат ΔA .

Важливим є те, що одноразова зміна будь-якого компонента автономних витрат породжує багаторазову зміну ВВП. Якщо, наприклад, автономне споживання зростає на якусь величину ΔC , то це призводить до збільшення сукупних витрат і доходу Y на таку ж величину, що, в свою чергу, викликає повторне зростання споживання (оскільки збільшився доход), але вже на величину $MPC \Delta C$. Далі сукупні витрати і доход знову зростають на величину $MPC \Delta C$, потім знову, за схемою кругообігу "доходи — витрати".

Отже, мультиплікатор витрат можна показати через граничну схильність до споживання як:

$$\mu = \frac{1}{1 - MPC}$$

Оскільки гранична схильність до заощадження $MPS = 1 - MPC$, отримуємо:

$$\mu = \frac{1}{MPS}$$

Якщо ж планові витрати будуть враховувати вплив прибуткових податків (тобто $T = tY$), мультиплікатор витрат визначатиметься за такою формулою:

$$\mu = \frac{1}{1 - MPC \cdot (1 - t)}$$

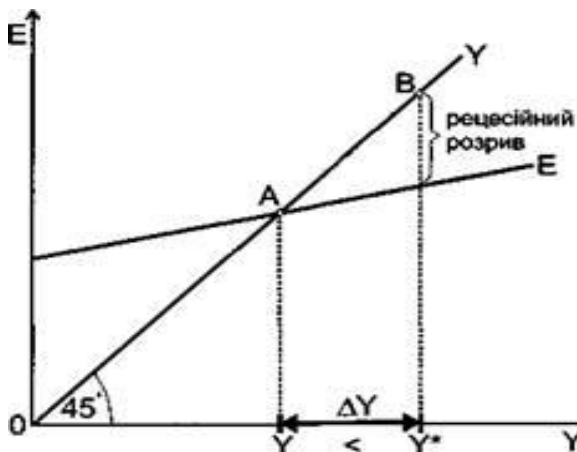
де t — гранична ставка оподаткування.

2. Інфляційний та рецесійний розриви.

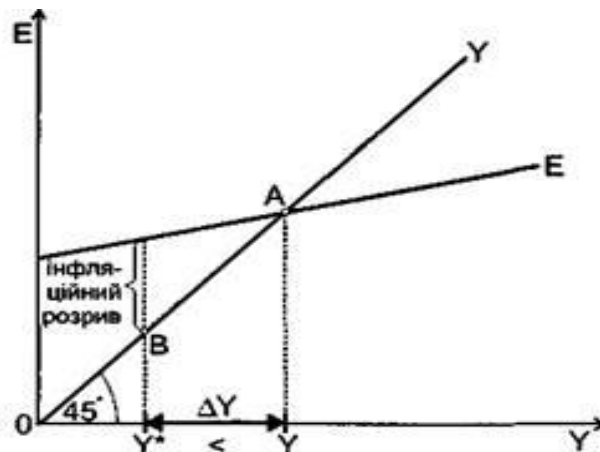
Коливання рівноважного рівня випуску навколо потенційного призводять до виникнення так званих рецесійних та інфляційних розривів.

Рецесійний розрив — величина, на яку повинен зрости сукупний попит (сукупні витрати) для того, щоб підвищити рівноважний рівень ВВП до неінфляційного рівня повної зайнятості.

Якщо фактичний рівноважний рівень випуску Y менший за потенційний

Мал. 5.8. Рецесійний розрив.

Мал. 5.9. Інфляційний розрив.

Y^* (мал. 5.8), то це означає, що сукупний попит неефективний, тобто сукупні витрати недостатні для забезпечення повної зайнятості ресурсів, хоча рівновага $AD=AS$ досягнута. Недостатність сукупного попиту чинить депресивний вплив на економіку.

Для того щоб подолати рецесійний розрив і забезпечити повну зайнятість ресурсів, потрібно простимулювати сукупний попит і перемістити рівновагу з точки A в точку B . При цьому приріст сукупного рівноважного доходу ΔY дорівнює:

$$\Delta Y = \text{величина рецесійного розриву} \times \text{величина мультиплікатора автономних витрат}$$

Інфляційний розрив — величина, на яку повинен скоротитися сукупний попит (сукупні витрати) для того, щоб зменшити рівноважний рівень ВВП до неінфляційного рівня повної зайнятості.

Якщо фактичний рівноважний рівень випуску Y перевищує потенційний

Y^* , це свідчить про те, що сукупні витрати надто високі (мал. 5.9). Надлишок сукупного попиту призводить до інфляційного буму в економіці: рівень цін зростає, тому що фірми не можуть розширити виробництво адекватно до зростаючого сукупного попиту, оскільки всі ресурси вже зайняті.

Подолання інфляційного розриву можливе за рахунок стримування сукупного попиту і "переміщення" рівноваги з точки A в точку B (повна зайнятість ресурсів). При цьому скорочення рівноважного сукупного доходу

ΔY дорівнює:

$$\Delta Y = - \text{величина інфляційного розриву} \times \text{величина мультиплікатора автономних витрат}$$

Використовуючи модель кейнсіанського хреста, варто пам'ятати:

- якщо державні витрати і податкові надходження зростають на одну й ту ж величину, то й рівноважний рівень виробництва зростає на ту саму величину. В цьому випадку кажуть про мультиплікатор збалансованого бюджету, який завжди дорівнює одиниці:

$$\mu_{G-T} = 1;$$

• мультиплікативний ефект від скорочення податків слабший, ніж при збільшенні державних витрат, що доводиться алгебраїчно

$$\mu_G = \frac{1}{1-MPC} > \frac{MPC}{1-MPC} = \mu_T.$$

Таким є наслідок сильнішого впливу державних витрат на величину доходу і споживання у порівнянні із зміною податків. Ця різниця визначальна при виборі інструментів бюджетне-податкової політики (див. тему 6).

Питання для самоконтролю

1. Пояснити відмінності в основних положеннях класичної та кейнсіанської теорії макроекономічної рівноваги.
2. Графічно зобразити модель «кейнсіанського хреста»
3. Поясніть ефект мультиплікатора видатків
4. Поясніть, як визначати приріст сукупного рівноважного доходу для подолання рецесійного розриву
5. Розкрийте положення моделі акселератора інвестицій

Тема 1.7. Товарний ринок.

Питання (завдання) для самостійної роботи

1. Рівновага на ринку товарів і крива IS

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

1. Рівновага на ринку товарів і крива IS

Рівновага на ринку товарів та платних послуг у закритій моделі економіки, в якій не враховується діяльність держави досягається за умови, коли пропозиція заощаджень дорівнює інвестиційному попиту.

$$S(Y) = I(r)$$

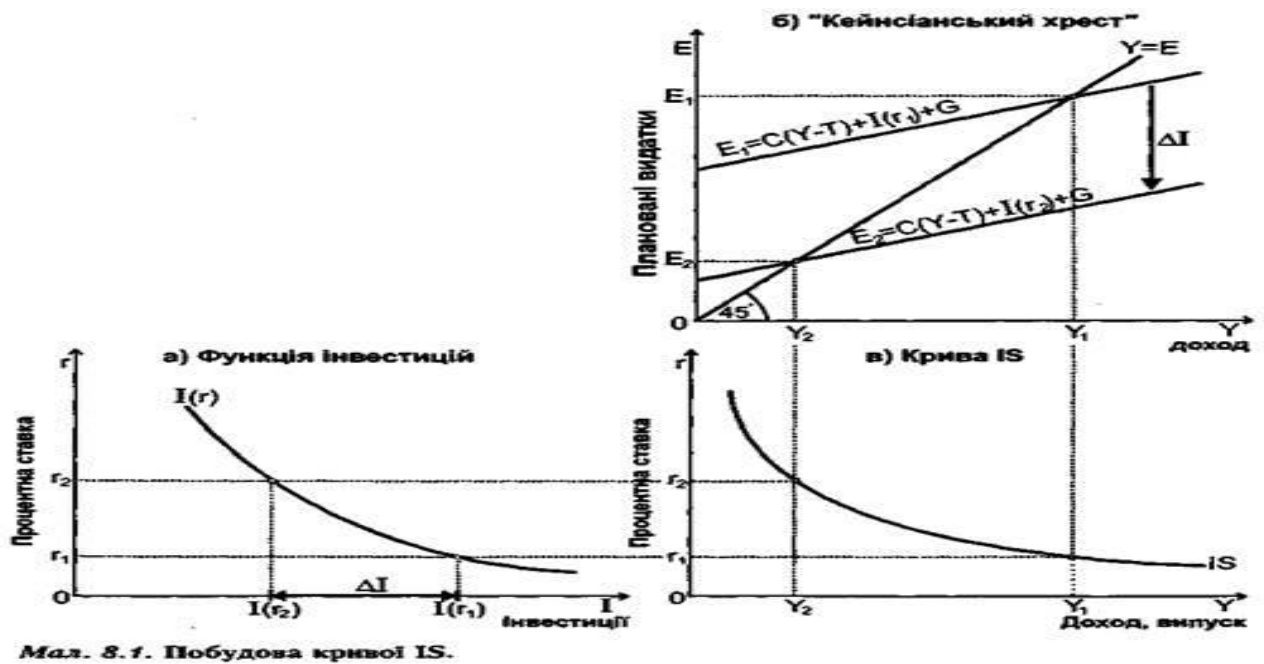
Крива IS відбиває взаємозв'язок між процентною ставкою і рівнем доходу, який виникає при рівновазі на товарному ринку.

Використаємо функцію попиту на інвестиції і графік "кейнсіанського хреста" для визначення того, яким чином змінюється рівноважний дохід при зміні процентної ставки.

Таким чином, крива IS — це графічна інтерпретація залежності між процентною ставкою і рівнем доходу, яка з'являється в результаті взаємодії функції інвестицій і "кейнсіанського хреста". При заданій ставці процента кожній точці кривої IS відповідає певний рівень доходу.

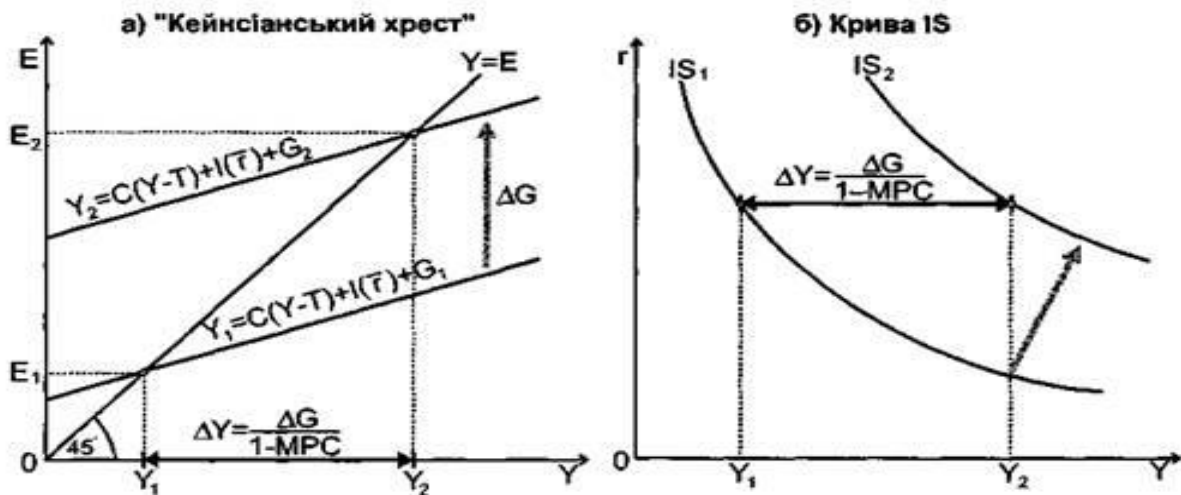
Крива IS вказує на такий зв'язок: вищий рівень доходу означає збільшення пропозиції позичкових коштів, що, в свою чергу, призводить до нижчої рівноважної процентної ставки. Через це крива **IS** має від'ємний нахил.

Над лінією IS знаходяться такі комбінації ставки процента (i) та національного доходу (Y), які відповідають перевищенню пропозиції над попитом на ринку (тобто є надлишок благ), під лінією - ті, які відповідають дефіциту благ.

Мал. 8.1. Побудова кривої IS.

Крива IS будується на основі певних передумов і, зокрема, припускає, що очікуваний використовуваний дохід, державні видатки і податки фіксовані. Але зміна державних витрат чи рівня податків впливає на обсяг попиту на товари та послуги в економіці, наслідком чого є зміна рівня доходу. Зростання державних закупок або зменшення податків збільшують сукупний попит в економіці і викликають зсув кривої планових витрат угору. В результаті цього при будь-якій заданій процентній ставці встановлюється вищий рівноважний рівень доходу. В графічній інтерпретації скорочення податків (T) і збільшення державних витратків (G) пересувають криву IS праворуч вгору. Аналогічним чином зменшення G та зростання T зсувають криву IS ліворуч вниз. Отже, T і G є екзогенними змінними, які визначають положення кривої IS

Мал. 8.2. Зсув кривої IS.

Умови рівноваги товарного ринку у відкритій моделі економіки з урахуванням діяльності держави:

$$I = S - \Delta ZB - G,$$

Де I - інвестиції; S - заощадження; ΔZB - зовнішньоторговельне сальдо;
C - державні витрати.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність моделі моделі "IS"
2. Опишіть особливості графічної побудови моделі "IS"

3. Поясніть напрямки використання моделі "IS"

Тема 1.8. Грошовий ринок.

Питання (завдання) для самостійної роботи

1. Рівновага у моделі "IS-LM"

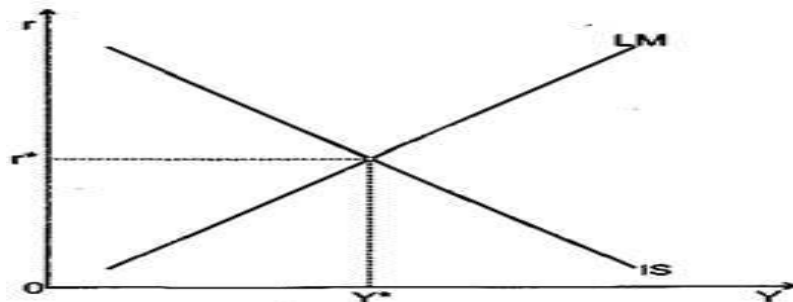
Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

Рівновага у моделі "IS-LM"

Крива IS визначає всі можливі види співвідношень доходу (Y) та процентної ставки (r), які відповідають рівновазі на товарному ринку, але не показує, при якому саме сполученні Y та r ринок товарів буде стабілізований.

Аналогічним чином крива LM при будь-яких заданих M та P не показує, яка саме комбінація Y фактично забезпечить рівновагу грошового ринку. Але якщо ми сполучимо криві IS та LM у рамках однієї моделі (мал. 8.8), то побачимо, що при заданих M та P існує лише єдина комбінація Y та r , яка одночасно забезпечує встановлення рівноваги на ринках товарів і грошей, а саме - Y^* та r^* . Отже, рівновага в економіці визначається кривими IS та LM, взятими разом.

Мал. 8.8. Рівновага у моделі IS-LM.

Моделю IS-LM досліджується в короткостроковому періоді, коли економіка не перебуває у стані повної зайнятості ресурсів, рівень цін (P) — фіксований, а ставка процента (r) і дохід (Y) — змінюються. Оскільки $P = \text{const}$, то номінальні і реальні значення всіх змінних моделі збігаються. Точка перетину кривих IS та LM — точка рівноваги A — визначає дохід $Y = Y^*$ і процентну ставку $r = r^*$, які забезпечують рівновагу як товарного, так і грошового ринків при заданих значеннях екзогенних змінних моделі.

Моделю IS-LM використовується для аналізу впливу короткострокових змін макроекономічної політики на рівноважний рівень доходу в економіці. За допомогою моделі IS-LM можна показати, як зовнішні змінні моделі (державні видатки, пропозиція грошей, податки тощо) визначають її внутрішні змінні (насамперед процентну ставку і дохід). Моделю дає змогу також продемонструвати, яким чином впливають на економічну систему шоки, викликані зміною ситуації на товарному і грошовому ринках.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність моделі моделі "IS-LM"
2. Опишіть особливості графічної побудови моделі "IS-LM"
3. Поясніть напрямки використання моделі "IS-LM"

Тема 1.9. Ринок праці

Питання (завдання) для самостійної роботи

1. Види безробіття: фрикційне, структурне й циклічне. Фактичний та природний рівень безробіття і фактори, що його визначають.

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

У залежності від причин, які викликають безробіття, слід розрізняти декілька його видів.

- фрикційне безробіття (тимчасове безробіття, яке пов'язане з добровільним чи вимушеним пошуком або очікуванням роботи). Воно стосується тих осіб, які не працюють у зв'язку із добровільною зміною місця роботи. У суспільстві завжди існує певна кількість осіб, що змінюють місце працевлаштування у зв'язку із незадоволенням рівнем з/п, умовами праці, місцем проживання тощо.

Безробіття, пов'язане із пошуками чи очікуванням роботи, є відносно короткочасним;

- інституціональне безробіття (пов'язане з функціонуванням самих інститутів ринку робочої сили та факторами, які впливають на його попит та пропозицію (неповна інформація про вакансії, завищений рівень допомоги по безробіттю та інше, тобто іноді надмірні соціальні виплати, запровадження гарантованого мінімуму заробітної плати, недосконалість податкової системи тощо призводять до того, що деяка частина працездатного населення не поспішає працевлаштовуватись, збільшуючи тим самим загальну кількість безробітних);

- структурне безробіття. Воно виникає під впливом структурних диспропорцій на ринку праці, тобто коли з'являються невідповідності між попитом і пропозицією робочої сили за професією, кваліфікацією, географічними та іншими ознаками. Отже, виникає ситуація, за якої структура робочої сили не відповідає новій структурі робочих місць, внаслідок чого з'являється структурне безробіття.

- циклічне безробіття. Воно виникає внаслідок циклічного спаду виробництва і є результатом зниження сукупного попиту на робочу силу, тобто пов'язане з тією фазою економічного циклу, яка пов'язана з кризовими явищами в економіці.

Фрикційне та структурне безробіття дістало інтегровану назву — "природне безробіття". У зв'язку з цим повна зайнятість — це зайнятість при наявності лише природного безробіття та відсутності безробіття циклічного. Коли виникає циклічне безробіття, то фактичне безробіття більше від природного, тобто має місце надмірне безробіття

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте зайнятість та безробіття як макроекономічні явища ринкової економіки.
2. Поясніть методику розрахунку рівня зайнятості та рівня безробіття.
3. Фактичний та природний рівень безробіття і фактори, що його визначають.
4. Розкрийте види безробіття

Тема 1.10 Макроекономічна нестабільність

Питання (завдання) для самостійної роботи

1. Інфляція попиту та інфляція витрат.
2. Збалансована та незбалансована інфляція, очікувана та неочікувана інфляція. Дефляція та стагфляція.
література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

В економіці немає якогось одного виду інфляції, оскільки вона виникає під впливом багатьох факторів. Одні види інфляції зумовлює попит, інші — пропозиція. Тому й розрізняють два типи інфляції: інфляція попиту та інфляція пропозиції.

Одним з головних потрясінь для інфляції може стати якась зміна (скажімо, зміни у споживчих та інвестиційних витратах, урядових видатках, чистому експорті), що призводить до зміни сукупного попиту, і обсяг виробництва виходить за межі потенційного. Інфляція попиту спостерігається, коли сукупний попит зростає швидше за виробничий потенціал економіки, а тому ціни, намагаючись зрівноважити пропозицію і попит, зростають.

Інфляція попиту була притаманна нашій економіці на початку 90-х років, коли радянський уряд фінансував свій бюджетний дефіцит, скориставшись друкарським верстатом, коли величезні черги людей збиралися в магазинах з метою позбутися зайвих грошей і придбати якомога більшу кількість товарів "про запас".

Основи інфляції попиту з'ясували ще класичні економісти, які користувалися ними для пояснення динаміки цін в історичному аспекті. Проте у другій половині ХХ ст. інфляційний процес змінився: ціни зростають повільно в роки спаду і швидше - в роки піднесення. Сучасну інфляцію від просто інфляції попиту відрізняє те, що ціни починають зростати ще до досягнення повної зайнятості, бо витрати на працю, капітал і матеріали мають здатність збільшуватися навіть у недовантаженій економіці. Це явище відоме як інфляція витрат, або інфляція пропозиції.

Інфляція, що виникає через зростання витрат у періоди високого безробіття і неповного використання виробничих ресурсів, називається інфляцією витрат, або інфляцією пропозиції.

Таким чином, інфляція витрат пов'язана із скороченням сукупної пропозиції внаслідок дії несприятливих зовнішніх шоків - підвищенням цін на сировину, матеріали, підвищенням номінальної заробітної плати тощо, які сприяють зростанню витрат виробництва, падінню обсягів випуску і зайнятості, зростанню безробіття. Цей тип інфляції призводить до стагфляції - ситуації в економіці, коли одночасно відбувається підвищення рівнів інфляції та безробіття на фоні загального спаду виробництва.

Поєднання інфляції попиту та інфляції витрат створює так звану інфляційну спіраль.

Інфляція впливає на економіку через:

- перерозподіл доходу і багатства між різними групами людей;
- спотворення відносних цін та обсягів виробництва різних товарів.

В той же час потрібно відзначити, що вплив інфляції на рівень реальних доходів та обсяги виробництва суперечливий і залежить від того, якою є інфляція — очікуваною чи непередбаченою.

Непередбачена інфляція перерозподіляє багатство між різними групами людей. Вона звичайно сприяє боржникам, групам людей і спекулянтам. Водночас вона шкодить кредиторам, групам з фіксованими доходами, власникам заощаджень. Непередбачене зниження темпів інфляції дає протилежний ефект. Усупереч стереотипам, статистика показує, що бідні сім'ї часто мають вигоду від інфляції за рахунок заможних сімей.

Окрім перерозподілу доходів, інфляція впливає на загальний обсяг виробництва.

Економісти вважають, що немає прямого зв'язку між цінами та обсягом виробництва. Збільшення сукупного попиту збільшує і ціни, і обсяг виробництва. Проте потрясіння в пропозиції, переміщуючи вгору криву сукупної пропозиції, підвищать ціни і зменшать обсяг виробництва. Ми приходимо до висновку, що інфляція може поєднуватися як з вищим, так і з нижчим рівнем обсягу виробництва.

Очікувана інфляція. Припустімо, що всі ціни зростають щороку на 5%, і всі реальні процентні ставки саме такі, якими вони були б, якби ціни залишалися стабільними. Чи хтось турбуватиметься такою інфляцією? Відповідь: ні. Інфляція, яка є збалансованою (такою, що не змінює відносні ціни) і передбаченою, не впливає на загальний обсяг виробництва чи перерозподіл доходів. Наш доход зростатиме на 5%. Проте цей вид інфляції є рідкісним.

Набагато частіше зустрічається незбалансована інфляція — така, що впливає на відносні ціни, затрати і податки. Навіть тоді, коли незбалансована інфляція передбачена, ціни не встигають пристосуватися до інфляційних тенденцій. Проте в цьому випадку, враховуючи майбутні зміни у рівні цін, люди мають можливість скоригувати свої номінальні доходи, тим самим зменшуючи негативні наслідки інфляції. Існує три категорії інфляції: помірна, галопуюча, гіперінфляція.

Помірна інфляція характеризується повільним зростанням цін: щорічний рівень інфляції вимірюється однозначним числом. Коли ціни відносно стабільні, то люди

довіряють грошам і охоче нагромаджують їх, підписують довгострокові контракти у номінальних цінах, люди не витрачають часу і коштів, намагаючись розмістити своє багатство в "реальних" активах, оскільки впевнені, що рівень цін не дуже збільшиться порівняно з тим, що існує сьогодні.

Галопуюча інфляція — це інфляція, що вимірюється двозначними чи тризначними числами (50 або 300% за рік). Коли помірна інфляція перероджується у галопуючу, виникають економічні спотворення. Гроші втрачають свою вартість, фінансові ринки звужуються, населення нагромаджує товари, купує нерухомість і ніколи не віддає гроші в позику за низькими номінальними процентними ставками. Люди намагаються вкласти свої гроші за кордоном, що призводить до скорочення внутрішніх інвестицій.

Гіперінфляція - це третій вид інфляції: ціни зростають на тисячі, мільйони чи навіть мільярди процентів на рік. Гіперінфляція, як правило, пов'язана з нерозумною державною політикою, руйнівню впливає на обсяг національного виробництва і зайнятність, може підірвати фінансову систему і прискорити крах.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте поняття інфляції
2. Надайте класифікацію її видів
3. Поясніть різницю між інфляцією попиту та пропозиції
4. Поясніть різницю між збалансованою та незбалансованою інфляцією
5. Поясніть різницю між очікуваною та неочікуваною інфляцією
6. Розкрийте категорії інфляції

Тема 1.11. Грошово- кредитна політика

Питання (завдання) для самостійної роботи

- 1) Інструменти грошово-кредитної політики
- 2) Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

Інструменти грошово-кредитної політики розрізняються за такими ознаками:

- 1) За об'єктами впливу – а) інструменти стимулювання кредитної емісії (кредитна експансія)
б) – інструменти стримування кредитної емісії (кредитна рестрикція) Пропозиція грошей регулюється центральним банком за допомогою інструментів прямого та непрямого впливу.

До прямих інструментів грошово-кредитної політики належать: ліміти кредитування для окремих банків; пряме регулювання процентної ставки; ліміти на обсяг чи вартість кредитів, що надаються окремим галузям. До непрямих інструментів регулювання пропозиції грошей належать: операції на відкритому ринку цінних паперів; зміна облікової процентної ставки; зміна вимог до рівня обов'язкових резервів депозитних інститутів. Прямі інструменти грошово-кредитної політики традиційно використовуються в країнах, що розвиваються, інструменти непрямого регулювання застосовуються насамперед в індустріальне розвинутих країнах.

Існує суттєва відмінність між інструментами прямого та непрямого регулювання. Інструменти прямого впливу є ефективними лише в короткостроковому плані, як засіб запобігання надмірній кредитній емісії. Використання їх пов'язане з видатками у сфері розподілу ресурсів: зменшенням конкуренції між банками, викривленням структури їхніх кредитних портфелів, зменшенням посередницької ролі банків в економічній системі тощо. Ефективність застосування непрямих інструментів регулювання пов'язана з розвитком грошового ринку, їхнє використання дає можливість банкам вільно розподіляти кредити відповідно до ринкової ситуації. Існує також безпосередній взаємозв'язок між політикою управління державним боргом (зокрема характером фінансування дефіциту державного

бюджету) і використанням інструментів непрямого грошово-кредитного регулювання. Проведення центральним банком операцій на відкритому ринку цінних паперів можливе лише за умови, що державний борг фінансується за рахунок емісії державних цінних паперів.

Проводячи грошово-кредитну політику, центральний банк не може здійснювати повного безпосереднього контролю над грошовою масою, оскільки вона містить депозити, які не є частиною балансу центрального банку. Непрямі інструменти грошово-кредитної політики коригують розмір грошової маси, впливаючи або на грошову базу, або на грошовий мультиплікатор.

Операції на відкритому ринку — це купівля центральним банком державних цінних паперів на фінансових ринках і продаж їх комерційним банкам, фірмам та населенню, спрямовані на зміну розміру або структури резервів комерційних банків і, таким чином, на регулювання пропозиції грошей. Операції центрального банку на відкритому ринку прямо впливають на обсяг грошової бази, оскільки змінюють обсяг банківських резервів. Купівля цінних паперів збільшує пропозицію грошей за рахунок збільшення резервів комерційних банків. Додатково створені банківські резерви становлять основу подальшої кредитної мультиплікації грошей, а отже, визначають розширення грошової маси. Продаж цінних паперів вилучає ліквідні кошти з економіки. Якщо операції з купівлі або продажу цінних паперів здійснюються з небанківським сектором, то зміни в пропозиції грошей відбуваються безпосередньо, за рахунок зміни кількості депозитних грошей.

Питання для самоконтролю

1. Надайте розширену класифікацію інструментів грошово-кредитної політики
2. Поясніть різницю між інструментами грошово-кредитної політики прямого та непрямого впливу
3. Охарактеризуйте сутність операцій на відкритому ринку
4. Поясніть необхідність регулювання величини обов'язкових банківських резервів

Тема лекції 12 – Механізми монетарної політики

Питання (завдання) для самостійної роботи

1. . Правила застосування різних важелів монетарного регулювання
2. Вплив грошово-кредитної політики на рівень національного виробництва.

Політика "дешевих" та "дорогих" грошей.

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

1. Правила застосування різних важелів монетарного регулювання

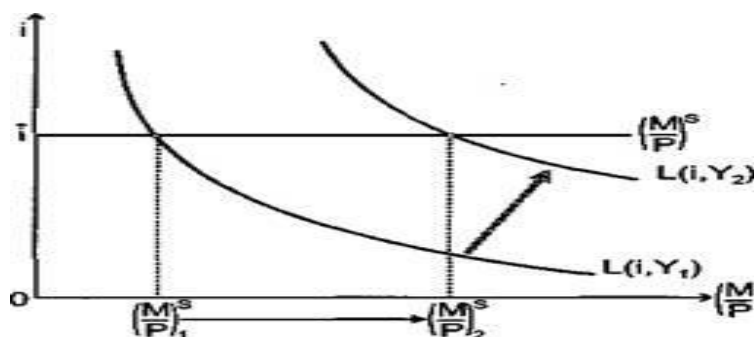
Щоб монетарна політика була результативною, її треба тісно узгоджувати як із фіскальною, так і з зовнішньоекономічною, в тому числі валютною політикою. Йдеться, власне, про необхідність застосування цілісної внутрішньо збалансованої системи заходів фінансово-грошової та валютної політики. Заходи грошової стабілізації не можуть бути ефективними при перевищенні оптимально припустимого (не більше 3–4 % ВВП) дефіциту державного бюджету та від'ємного сальдо платіжного балансу. При здійсненні заходів регулювання варто враховувати неоднозначне реагування грошового обороту на різні інструменти грошової політики та консерватизм монетарної сфери, що визначається наявністю в її структурі сил, які, діючи в протилежних напрямках, уповільнюють відповідну реакцію. Так, жорстка емісійна політика компенсується зміною швидкості обігу грошей. Тому політика врівноваження грошових агрегатів має зважити на цю обставину. Вона повинна бути зорієнтованою на швидкість обігу грошової одиниці. Схожа ситуація може скластися і при застосуванні інших інструментів грошової політики. Консерватизм монетарної сфери робить неприпустимим застосування різких коректур динаміки грошових агрегатів. Ефект від “шокових” заходів грошової політики може бути лише тимчасовим. Досягнутий ними успіх, зазвичай, не забезпечує досягнення довгострокових позитивних результатів.

При плануванні головних параметрів монетарної політики та визначенні її дієвості необхідно враховувати ефект запізнення: наявність розриву в часовому вимірі між застосуванням регулюючих заходів і відповідною реакцією на ці дії як грошової сфери, так і всієї економічної системи в цілому. Існують дослідження, за якими зміна динаміки грошової маси відбивається на динаміці цін та реальному обсязі ВВП з інтервалом від 3 до 12 місяців. Це свідчить, що проведення стабілізаційних заходів має спиратися на точні економічні прогнози, які мають бути не просто своєчасними, а й відповідно неупередженими.

2. Вплив грошово-кредитної політики на рівень національного виробництва.

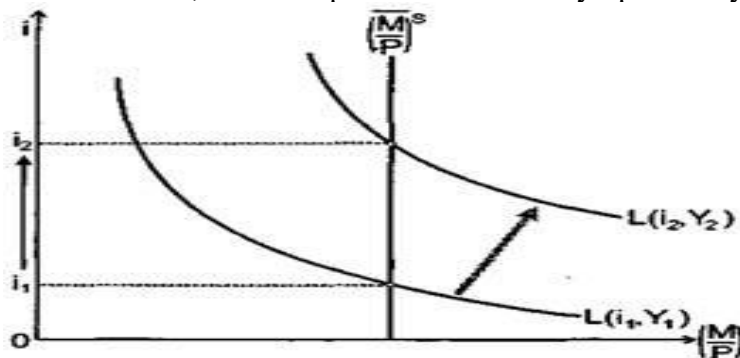
Політика "дешевих" та "дорогих" грошей.

Розглянемо модель грошового ринку в короткостроковому періоді. Згідно цієї моделі, нахил кривої пропозиції грошей залежить від варіантів грошово-кредитної політики. Гнучка грошово-кредитна політика — політика центрального банку, за якої проміжною ціллю є фіксація або підтримка процентних ставок на певному рівні. Пропозиція грошей у моделі грошового ринку в цьому випадку характеризується горизонтальною кривою

Мал. 7.8. Гнучка грошово-кредитна політика.

За гнучкої грошово-кредитної політики підвищення попиту на гроші супроводжується зростанням пропозиції грошей. І навпаки, скорочення попиту на гроші веде до зменшення пропозиції грошей, оскільки центральний банк регулює пропозицію грошей таким чином, щоб підтримати номінальну процентну ставку на фіксованому рівні.

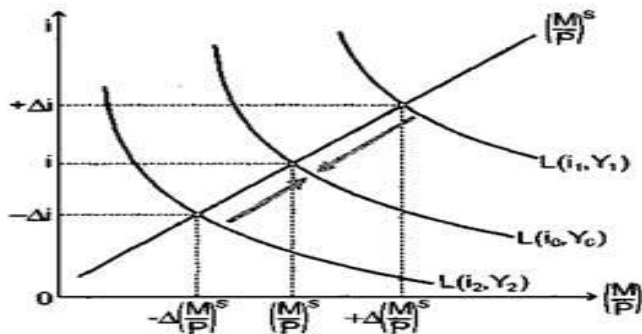

Мал. 7.9. Жорстка грошово-кредитна політика.

Жорстка грошово-кредитна політика спрямована на фіксацію або підтримку стабільного обсягу грошової маси в економіці. У моделі грошового ринку їй відповідає вертикальна крива пропозиції грошей (мал. 7.9) За жорсткої грошово-кредитної політики зростання попиту на гроші призводить до зростання процентної ставки, а зниження попиту на гроші спричиняє падіння процентної ставки, оскільки центральний банк підтримує пропозицію грошей на певному рівні.

Проміжному типу грошово-кредитної політики відповідає нахилена крива пропозиції грошей: при зміні попиту на гроші пропозиція грошей змінюється, але в обсязі, недостатньому для підтримки процентних ставок на фіксованому рівні. Тобто зростання

попиту на гроші супроводжується зростанням і пропозиції грошей, і ставки процента (мал. 7.10).

Мал. 7.10. Проміжний тип грошово-кредитної політики.

Центральний банк може змінювати (варіювати) нахил кривої пропозиції за допомогою використання інструментів грошово-кредитної політики.

Вибір варіантів грошово-кредитної політики залежить від причин зміни попиту на гроші.

Якщо зростання попиту на гроші пов'язане насамперед з інфляційним зростанням цін, то найкращою буде жорстка грошово-кредитна політика, яка стримує зростання грошової маси.

Якщо зміна попиту на гроші спричинена нестабільною швидкістю обігу грошей, то для стабілізації грошового ринку пропозиція грошей повинна змінюватися обернено до змін швидкості обігу грошей. У цьому випадку найкращий тип політики — гнучка грошово-кредитна політика.

Політика, спрямована на обмеження пропозиції грошей для зниження сукупних витрат і стримування інфляційного тиску в економіці, має назву стримувальної політики, або політики дорогих грошей. Стимулювальна, або політика дешевих грошей — це політика, спрямована на збільшення пропозиції грошей для стимулювання сукупних витрат і зайнятості.

Питання для самоконтролю

5. Поясніть ефект запізнення
6. Поясніть консерватизм монетарної сфери
7. Розкрийте інструменти жорсткої грошової політики
8. Розкрийте інструменти гнучкої грошової політики
9. Розкрийте інструменти проміжної грошової політики

Тема 1.13. Фіскальна політика

Питання (завдання) для самостійної роботи

1. Бюджет і бюджетний дефіцит, джерела його покриття

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

1. Бюджет і бюджетний дефіцит, джерела його покриття

Бюджет - це фінансовий план органів державної влади, що містить зведену інформацію про доходи, видатки та сальдо на певний період.

Для цілей фіскальної політики розрізняють такі види бюджету:

1) Бюджет повної зайнятості (Структурний бюджет) - це такий бюджет який містить інформацію про фактичні видатки в економіці, а доходи розраховуються виходячи з припущення, що обсяги податкових надходжень отримуються за умов повної зайнятості.

2) Фактичний бюджет - це такий бюджет який містить фінансову інформацію про фактично досягнуті видатки та фактичні доходи, виходячи з розміру фактичного, національного обсягу виробництва.

3) Циклічний бюджет - це такий бюджет який відображає вплив фази ділового циклу (Спад чи піднесення) на розмір доходів і витрат бюджету. Є різницею між фактичним і структурним бюджетами.

Під бюджетним дефіцитом розуміють сумму перевищення сукупних видатків над сукупними доходами бюджету.

Бюджетний профіцит - це сума перевищення сукупних доходів бюджету над сукупними видатками.

Розрізняють декілька видів бюджетного дефіциту держави:

1) Структурний дефіцит - це перевищення фактичних видатків над доходами бюджету, що отримуються за умов повної зайнятості в економіці

2) Фактичний дефіцит - це перевищення фактичних видатків над доходами, що фактично склалися

3) Циклічний дефіцит - це різниця між фактичним і структурним дефіцитом

4) Внутрішній дефіцит - це перевищення витрат на внутрішні потреби країни над доходами, що отриманні із внутрішніх джерел

5) Зовнішній дефіцит - це перевищення виплат за кордон над доходами отриманими із зі кордону. Цей вид дефіциту виникає внаслідок фінансових порушень в платіжному балансі країни

6) Первинний дефіцит - це різниця між загальним дефіцитом та відсотками що виплачуються за суммою державного боргу

7) Загальний дефіцит бюджету - це сума внутрішнього і зовнішнього дефіцитів

Для фінансування дефіциту бюджету використовують такі джерела:

1) Неінфляційні джерела

- Внутрішні, зовнішні запозичення уряду країни

- Трансфертні платежі із зовнішнього сектору

- Накопичені надлишки бюджетних коштів у попередніх періодах

- Підняття ставок оподаткування

2) Інфляційні джерела

- Взяття у борг урядом країни у центрального банку країни в обмін на державні, боргові зобов'язання

- Монетизація бюджету - це процес взяття у борг урядом країни грошових коштів шляхом емісії

Питання для самоконтролю

10. Розкрийте поняття бюджету

11. Охарактеризуйте види бюджетів для цілей фіскальної політики

12. Розкрийте поняття бюджетний дефіцит та профіцит

13. Розкрийте види бюджетного дефіциту держави

14. Охарактеризуйте джерела фінансування дефіциту бюджету

Тема 1.14. Управління державним боргом

Питання (завдання) для самостійної роботи

1. Стадії управління державним боргом

2. Боргова криза та напрямки її подолання

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

Для оцінки і аналізу зовнішнього державного боргу використовують показники абсолютної сумми боргу та відносні показники (Сума боргу на душу населення, співвідношення сумми зовнішнього боргу до обсягу реального ВВП країни). Зростання

сумм заборгованостей країни обумовлюється частотою запозичень, середньою відсотковою борговою ставкою, та виплатою існуючих боргів.

Управлінням зовнішнім боргом включає такі стадії:

- 1) Пошук необхідних ресурсів
- 2) Їх цільове розміщення
- 3) Повне погашення боргу

Уряд країни беручи нові кредитні зобов'язання повинен:

- 1) Оцінити платездатність країни
- 2) Проконтролювати графіки погашення за попередніми боргами
- 3) Розписати схему погашення нового боргу

Боргова криза - це економічна ситуація, що характеризується нездатністю уряду погашати свої зовнішні борги.

Основні методи зміни сумм зовнішнього боргу країни:

- 1) Реструктуризація боргу
- 2) Капіталізація боргу - це списання державних боргів в обмін на дозвіл іноземним економічним агентам купувати відчизняні важливі економічні об'єкти за значно нижчою ніж ринкова ціна вартості
- 3) Конверсія - це погашення вже існуючих боргів за рахунок взяття нових позик на інших умовах.

Питання для самоконтролю

15. Охарактеризуйте стадії управління державним боргом
16. Розкрийте поняття боргової кризи
17. Розкрийте основні методи зміни сумм зовнішнього боргу країни

Тема 1.15. Платіжний баланс

Питання (завдання) для самостійної роботи

- 1) Вплив економічної політики держави на платіжний баланс

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

1. Вплив економічної політики держави на платіжний баланс

Проблеми сальдо платіжного балансу виникли ще у 18 ст., коли міжнародна торгівля призводила до значного переміщення золота між країнами торгівцями. Саме в той час виникли перші спроби державного регулювання сальдо балансу за допомогою різних механізмів. На сьогоднішній день існує декілька теорій, які містять рекомендації як правильно балансувати рахунки платіжного балансу в довгостроковому періоді:

1) Теорія автоматичного саморегулювання платіжного балансу (Рікардо, Юм) - дана теорія проіснувала з кінця 18-го століття до початку 20-го. Суть цих поглядів зводиться до того, що сальдо не потребує деякого державного регулювання, а економіка сама відновить і від'ємне і додатне сальдо. Зокрема приплив золота від торгівлі в країну дає активне сальдо і як наслідок збільшується його кількість в обороті, далі відбувається зростання цін і виникає необхідність стимулювати імпорт в країну. Таким чином активне сальдо в наступних періодах автоматично зникає. Зворотня ситуація спостерігається в країні, яка має від'ємне сальдо. Відтік золотом з країни призводить до падіння цін і стимулювання експорту. В результаті від'ємне сальдо автоматично зникає.

2) Теорія Кейнса, щодо регулювання платіжного балансу - згідно його поглядів регулювати сальдо обов'язково необхідно, так як і відкритій економіці існує дуже велика кількість не економічних чинників, що впливають на результат балансу. І якщо його не регулювати, то відбудеться систематизоване накопичення, або від'ємного, або додатного сальдо.

3) Теорія внутрішньої і зовнішньої рівноваги (Харод, Мендель) - автори теорії вважали, що економіка країни повинна досягнути внутрішньої рівноваги (Стабільні ціни і стабільна зайнятість). Як наслідок і платіжний баланс буде врегульованим

4) Інструментарно-цільовий метод регулювання платіжного балансу (Мід, Тінберх) - представники теорії розраховували економетричні моделі, які давали можливість описувати причинно-наслідкові зв'язки, і таким чином встановлювати способи впливу саме на причини. представники цієї теорії непередбачали регулювання кінцевого сальдо балансу, а навпаки відшукували основні причини, що призвели до такого результату. Цей метод є складним у використанні так як сучасні національні економіки є відкритими і на сальдо балансу впливає значна кількість і економічних і не економічних чинників. Всі їх врахувати є практично неможливо.

5) Теорія нормативного регулювання (Міллер) - суть цієї теорії зводиться до того щоб не допустити виникнення як від'ємного так і додатного сальдо. Це досягається шляхом поєднання державного регулювання в трьох основних напрямках:

- державне регулювання зайнятості
- Регулювання економічних відносин зовнішнім сектором

6) Теорія міжнародного регулювання платіжного балансу - активно застосовується в діяльності МВФ в теперішній час. Дана теорія поєднала основи кейнціанства, некейнціанства, монетаризму. Вона передбачає застосування принципу симетричного регулювання платіжного балансу - тобто від'ємне сальдо однієї країни є результатом виникнення позитивного сальдо однієї чи кількох інших країн. Відповідно до цього встановити рівновагу балансу зусиллями регулювання тільки однієї країни в глобальній економіці є неможливим. Все це потребує міждержавного регулювання, яке здійснюється відповідними органами МВФ. МВФ розробив критерії незбалансованості, методи взаємного регулювання і санкції за порушення чи відмову виконувати міжнародні регулюючі угоди. Таке регулювання і постійний контроль здійснюється МВФ з поквартальним аналізом макроекономічних індикаторів.

Питання для самоконтролю

18. Розкрийте основні положення теорії автоматичного саморегулювання платіжного балансу.

19. Розкрийте основні положення теорії Кейнса, щодо регулювання платіжного балансу Розкрийте основні положення теорії внутрішньої і зовнішньої рівноваги (Харод, Мендель) Розкрийте основні положення інструментарно-цільового методу регулювання платіжного балансу (Мід, Тінберх)

Тема 1.16. Економічне зростання

Питання (завдання) для самостійної роботи

1) Моделі економічного зростання

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

Методичні рекомендації

1. Моделі економічного зростання

Для зображення та розуміння сутності і послідовності процесу економічного зростання в макроекономіці існує декілька моделей. Найбільшого поширення набула неокласична модель економічного зростання, розроблена економістом Солоу в 50-60 роках 20-го століття, за яку він отримав нобелівську премію. В основі цієї моделі взяті три ключові фактори пропозиції:

- 1) Кількість залученої праці
- 2) Обсяг капіталу і науково-технічний прогрес

На погляд вченого саме ці три складові повністю визначають і впливають на рівень ВВП в країні. Для цієї моделі важливе значення має показник нагромадження капіталу - його збільшення і вигляді знарядь праці в економіці.

Для визначення впливу розміру капіталу, накопиченого в національній економіці на обсяг національного виробництва, модель Солоу на першому етапі аналізу передбачає, що два інші чинники - чисельність зайнятих залишається незмінною, а науково-технічний

прогрес не існує. Для даної моделі Солоу, пропозиція товарів в національній економіці показує реальний обсяг виробленої продукції в кожен момент часу, а функція попиту показує розподіл продукції за напрямками її використання.

Пропозиція описується функцією.

$$Y=F(K,L)$$

Так як модель має вище зазначені обмеження, то виробнича функція має постійний ефект масштабу і чинник зайнятих (L) виключається.

$$Y/L=F(K/L*1)$$

Y/L - Продуктивність праці в економіці

$K/L*1$ - Капіталоозброєність - це скільки одиниць основних фондів приходиться на одного зайнятого у виробництві

Для зручності в моделі продуктивність праці позначають (у-маленьке), а капіталоозброєність (к-маленьке).

Загальний вигляд моделі Солоу для одного чинника (Капіталу) має вигляд:

$$y=f(k)$$

Для даної функції є графічне відображення впливу капіталоозброєності на продуктивність праці - Виробнича функція одного працівника.

Спочатку функція є висхідною, але темпи її приросту поступово зменшуються, що свідчить про зниження продуктивності праці від кожної додаткової одиниці залученого капіталу. Цей приріст називають граничним продуктом капіталу (MPK)= $f'(K)$. Така функція характеризується спадним граничним продуктом.

В моделі Солоу відсутній зовнішній сектор та державний, відповідно функція попиту складається тільки з двох елементів. $Y=C+I$. Якщо (S) рівень заощаджень в економіці, то для цієї моделі функція споживання матиме вигляд $C=(1-S)*Y$. Підставивши функцію споживання у функцію попиту матимемо вигляд $Y=(1-S)*y+i$. Згідно даної формули, інвестиції залежать від норми заощаджень домогосподарств та рівня їхніх доходів. Рівень заощаджень показує, яка частина реального ВВП країни йде на розширення капіталу і виробничих потужностей економіки.

Для дослідження впливу розміру капіталу на обсяги національного виробництва і відповідно на темпи економічного росту економіки потрібно дослідити вплив окремих чинників на капіталоозброєність.

Такими чинниками є:

- 1) Інвестиції
- 2) Амортизація
- 3) Кількість працівників

Інвестиції на працівника є функцією капіталу та схильності до заощаджень. Графічно можна показати як схильність до заощадження розподіляє обсяг виробництва між споживанням та інвестиціями.

Інвестиції збільшують капітал, але є інший протилежний чинник який призводить до зменшення капіталу - Його зношування. Норма амортизації та зносу будь-якого об'єкту позначається (h). Сумми нарахованої амортизації ($h*k$). Приріст капіталу оцінюється (В зошиті 3). В стані рівноваги два чинника намагаються зрівнятися у величині. Внаслідок такого виникає рівність $i=h*k$. Розмір капіталу для якого виконується ця рівність називається стаціонарний обсяг капіталу. функція амортизації є висхідною прямою лінією (В зошиті 2).

Для визначення впливу сумми заощаджень на стаціонарний обсяг капіталу і відповідно обсяг національного виробництва було встановлено залежність:

Чим більше в економіці заощаджується а не споживається, тим більших темпів економічного зростання досягне країна за умови незмінних приростів чисельності населення і науково-технічного прогресу. Заощадження відіграють ключову роль в темпах економічного розвитку, але якщо вони перетворюються в інвестиції.

Існує багато варіантів стаціонарного обсягу капіталу, але той обсяг який забезпечує максимальне споживання називається оптимальним обсягом капіталу. Існує золоте правило оптимізації: $MPK=h$.

Економічне зростання в багатьох регіонах планети досягається не тільки накопиченим капіталом, але значний вплив справляє чисельність населення в країні. Існує два погляди відносно того як чисельність впливає на економічне зростання:

1) Традиційний - основоположником є Мальтус. Суть підходу полягає в тому, що чим більша кількість населення в країні, тим нижчий рівень особистих доходів, тим нижчий економічний ріст.

2) Сучасний - Суть підходу полягає в тому, що не кількість населення впливає на економічний розвиток, а саме економічний розвиток визначає приріст населення.

Науково встановлено взаємозв'язок між демографічною ситуацією в країні та її економічним розвитком. Виділяють чотири стадії економічного розвитку:

1) Традиційні до індустріальні суспільства - Висока смертність і висока народжуваність і відсутній ек. ріст.

2) Ранній економічний розвиток - невеликі темпи економічного зростання дають розвиток медицині, знижується смертність, а народжуваність все таки висока

3) Економічний розвиток - економічне зростання складає 2-3% при цьому і смертність і народжуваність знижується, знижується чисельність населення

4) Зріле суспільство - темпи економічного зростання уповільнюються, складають 0.5%, рівень і якість життя високі, смертність і народжуваність невеликі, чисельність населення стабілізується.

Темп приросту населення залежить від стадії економічного зростання і позначається (n). Враховуючи вплив не тільки капіталу а й чисельності населення в країні на обсяги реального ВВП модель Солоу була вдосконалена (В зошиті 5).

В кінці 20-го століття окрім капіталу та чисельності населення на економічний ріст розвинених країн світу значно впливав науково-технічний прогрес. Його темпи розвитку перевищували існуючі до того темпи в кілька разів. В макроекономіці темп науково-технічного прогресу позначається (g). Відповідно економісти в кінці 20-го століття повинні були врахувати такий впливовий чинник як НТП (Науково-технічний прогрес). Це було відображено шляхом вдосконалення моделі Солоу і введення нової змінної - темпу росту НТП.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте, як чисельність впливає на економічне зростання:
2. Розкрийте економічного розвитку
3. Розкрийте чинники впливу на капіталоозброєність

Тема 1.17. Макроекономічна політика у відкритій економіці

Питання (завдання) для самостійної роботи

1. Порівняльний аналіз грошово-кредитної, фіскальної та зовнішньоекономічної політики при плаваючому та фіксованому обмінних курсах.

Література: [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7].

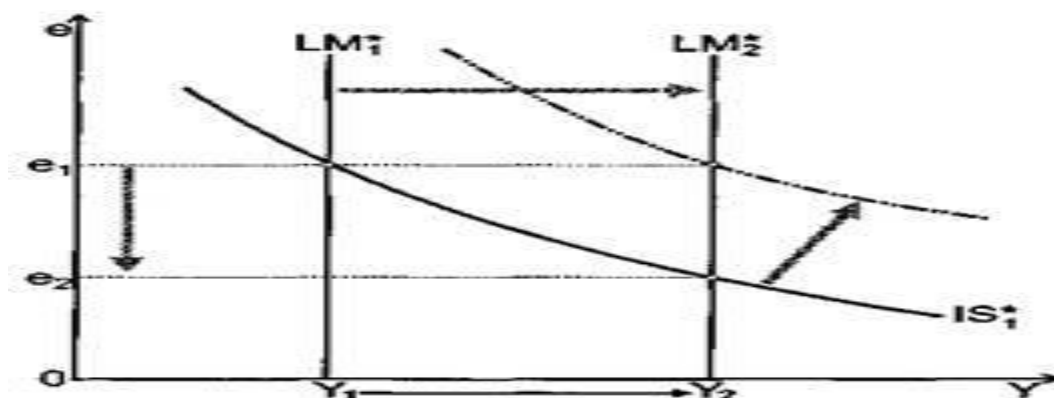
Методичні рекомендації

1. Порівняльний аналіз грошово-кредитної, фіскальної та зовнішньоекономічної політики при плаваючому та фіксованому обмінних курсах.

Розглянемо ситуацію, коли уряд намагається стимулювати внутрішнє виробництво (сукупний попит) шляхом розширення державних закупок або зниження податків, тобто проводить стимулювальну (експансіоністську) бюджетну політику. Такі заходи вплинуть на товарний ринок, рівновага на ньому встановиться на вищому рівні процентних ставок (IS^* зсувається праворуч вгору). Нагадаємо, що у закритій економіці це призвело б до підвищення процентної ставки та росту сукупного доходу в країні. У невеликій відкритій економіці з гнучким обмінним курсом, як ми бачимо з мал. 13.3, стимулювальна бюджетно-

податкова політика дає протилежні очікуваним результати: вона не призводить до зростання доходу (виробництва). Чому? Справа в тому, що підвищення національної норми процента у відкритій економіці стимулює приплив іноземного капіталу і відповідне підвищення пропозиції іноземної валюти та попиту на внутрішню валюту. Обмінний курс підвищується, а це, в свою чергу, скорочує можливості експорту ($NX \downarrow$) і зводить нанівець ефект від розширення попиту на товари й послуги на внутрішньому ринку. Як наслідок, ми не матимемо очікуваного зростання сукупних доходів - змінюється лише внутрішня їхня структура: частка G підвищується, а питома вага NX зменшується.

Тепер подивимось, як "спрацьовує" монетарна політика за аналогічних умов. Візьмемо знову ж такі стимулювальні заходи — монетарну експансію. Припустимо, національний банк хоче активізувати виробництво за рахунок зменшення нормативу резервних відрахувань (див. тему 7 щодо інструментів монетарної політики), тобто збільшує грошову масу. Оскільки ціни ми вважаємо незмінними у короткостроковому періоді, це відповідає збільшенню кількості реальних грошей в економіці ($M/P \uparrow$), LM^* зсувається праворуч. Зростання грошової маси призводить до збільшення доходу і зниження обмінного курсу (мал. 13.4). Хоча наслідки такої експансії подібні до наслідків монетарного стимулювання закритої економіки, механізм дії цієї політики відрізняється у відкритій економіці. Так, у закритій економіці збільшення пропозиції грошей знижує процентну ставку і стимулює таким чином внутрішні Інвестиції, це й призводить до зростання доходу. У країні з відкритою економікою, за умови абсолютної мобільності капіталу, ставка процента дорівнює світовій, і як тільки збільшення грошової маси призведе до її падіння, це викличе не стільки зростання інвестицій, скільки відтік капіталу за кордон та знецінення внутрішньої валюти. Разом з тим, таке "здешевлення" внутрішньої валютисприяє розширенню експорту і обмежує можливості імпорту, що врешті-решт покращує стан торгового балансу ($NX \uparrow$) і збільшує сукупний попит та доход.

Мал. 13.4. Наслідки грошової експансії за режиму гнучкого обмінного курсу.

Отже, вплив грошової політики на розвиток невеликої відкритої економіки здійснюється перш за все шляхом змін у курсі обміну валют і платіжному балансі. Знаючи механізми дії фіскальної та грошової політик у відкритій економіці з цілком гнучкими курсами валют та наслідки використання стимулювальних або стримувальних інструментів, за допомогою моделі Мандела—Флемінга можна передбачити результати певної комбінації політик.

Згадаємо, наприклад, внутрішню економічну політику у США на початку 80-х років.

Поєднання жорсткої (обмежувальної) грошової політики (оскільки голова Федеральної резервної системи намагався приборкати інфляцію кінця 80-х років) з фіскальною експансією ($T \downarrow, G \uparrow$), що була викликана намаганнями Рейгана виконати свої передвиборні обіцянки, за озрахунками моделі Мандела—Флемінга, мало призвести до зростання обмінного курсу долара і погіршити платіжний баланс. І хоч дана модель розрахована на аналіз невеликої економіки, результати розрахунків виправдались: за три роки (1979- 1982) долар подорожчав у 1,5 раза по відношенню до німецької марки і приблизно в 1,2 раза по відношенню до єни. Конкуренентоспроможність деяких галузей американської економіки була підірвана, відносно здешевлення імпортованих товарів та послуг призвело до значного дефіциту торговельного балансу, і врешті-решт платіжного також. Країна вперше опинилась у ситі ації подвійного дефіциту (одночасного дефіциту державного бюджету і платіжного балансу), з якого вона досить довгий час не могла вийти. Відголоски цієї проблеми ще й досі обговорюються економістами та політиками США.

При встановленні у країні фіксованого курсу обміну валют центральний банк купує і продає іноземну валюту за визначеною заздалегідь ціною. Для проведення такої політики Національному банку України (Федеральній резервній системі США) необхідно мати відповідні запаси гривні (які в принципі можна надрукувати), а також доларів, єн та іншої іноземної валюти, котру потрібно заощадити і накопичити шляхом раніше здійснених зовнішньоторговельних і валютних операцій.

Єдиною метою грошової політики при встановленні режиму фіксованої грошової маси та курсу стає підтримка його на цьому рівні. Тобто, іншими словами, головним завданням центрального (національного) банку стає таке регулювання грошової маси, яке б утримувало рівноважний ринковий обмінний курс рівні офіційного. Якщо при цьому центральний банк у змозі забезпечити цілком вільний обмін валюти, це відбувається автоматично. Як свідчить сумний досвід 1993 року, всілякі "неформальні" обмеження сприяють валютним спекуляціям і здатні похитнути рівноважний стан ринку та економічної ситуації.

Розгляд механізму взаємодії грошової маси та обмінних курсів, "поведінки" різних інструментів та заходів макроекономічної політики за різних режимів обміну валют, аналіз реальних ситуацій і прикладів економічного розвитку різних країн дають змогу зробити деякі узагальнення та висновки:

1. Характер функціонування економіки, механізм дії та наслідки економічної політики у відкритій економіці суттєво відрізняються від закритої.

2. Рівновага невеликої відкритої економіки за умов абсолютної мобільності капіталу досліджується за допомогою моделі Мандела—Флемінга — модифікації моделі IS-LM для цих умов. Модель пояснює короткострокові коливання рівнів доходу та обмінного курсу за припущення незмінності цін.

3. Згідно з цією моделлю, наслідки будь-якої макроекономічної політики у малій відкритій економіці залежать від встановленої в країні системи обмінних курсів — фіксованого чи повністю вільного плавання.

4. За умов вільного плавання курсу, до очікуваних наслідків призводить лише кредитно-грошова політика, вплив стимулювальної бюджетно-податкової зводиться нанівець зростанням курсу національної валюти.

5. За фіксованого курсу обміну, на дохід впливає бюджетно-податкова політика, а механізм дії на економіку монетарної політики не спрацьовує, оскільки зміни пропозиції грошей підпорядковані завданню підтримки курсу національної валюти на заявленому рівні. Для отримання позитивних наслідків монетарної експансії її необхідно доповнювати заходами девальвації.

6. Модель Мандела—Флемінга підтверджує, що зовнішньоторговельні обмеження виправдані з точки зору зростання доходу і поточного рахунку платіжного балансу лише за умов фіксованого курсу обміну валют і лише в короткостроковому періоді.

Який же з курсів вибрати, якщо кожен з них має свої сильні та слабкі риси стосовно наслідків макроекономічної політики? Це питання є предметом гарячих дискусій серед економістів і політичних діячів. Раніше більшість економістів підтримували встановлення гнучких курсів. Проте в останні роки багато з них почали знову висловлюватись за необхідність повернення до фіксованого курсу. Причому як прихильники гнучких курсів, так і захисники фіксованих мають свої досить вагомні аргументи "за" і "проти" обох курсів. Перш за все спробуємо узагальнити всі аргументи.

Переваги плаваючих курсів

1. Монетарна автономія. Головним аргументом на користь гнучких курсів є те, що вони надають можливість використовувати інструменти грошової політики для впливу на економіку. Неможливо зосереджуватись лише на підтримці обмінного курсу (за фіксованого режиму), це тільки один з показників. Перед країною можуть стояти інші проблеми — стабілізація зайнятості, цін, — що потребують застосування заходів грошової політики. І саме гнучкі курси обміну дають змогу це робити.

2. "Автоматичний" стабілізатор. Гнучкі курси полегшують вплив зовнішніх шоків — вільна зміна курсів виступає в ролі автоматичних стабілізаторів. Прихильники вільного (а також регульованого) плавання стверджують, що ці курси пережили такі потрясіння, які б зламали фіксований курс. Зокрема, падіння сільськогосподарського виробництва 1971-1974 рр. Ріст цін на нафту у 1973-1974-му та 1979-1980 рр., стагфляція 1974-1976-го і 1979-1980 рр. у світі спричинили серйозні дисбаланси міжнародної торгівлі та фінансів. Гнучкі курси полегшили процес пристосування до цих зрушень у міжнародному масштабі, а на систему фіксованих курсів справили надмірний тиск.

3. Запобігає "помилкам" при встановленні рівня обміну. Справді, при введенні режиму фіксованого курсу зразу ж постає питання, на якому рівні його фіксувати, до якої валюти (чи кошика валют) прив'язувати. Ці рішення мають суб'єктивний характер і можуть бути причиною помилок. Гнучкі курси усувають ці проблеми.

4. Механізм "подорожчання" валют стримує введення широкомасштабних торгових обмежень, а отже, не гальмує міжнародну торгівлю. Недоліки:

1. Може мати сильні коливання. Внутрішні шоки можуть спричинювати сильні коливання курсу, що, в свою чергу, підживлює інфляційні процеси/ очікування та сприяє частому збільшенню заробітної плати і т. ін. Коливання курсу провокують валютні спекуляції — дестабілізуючий чинник економічного розвитку та міжнародних економічних відносин.

2. Невизначеність може негативно вплинути на торгівлю та інвестиції. Після відмови від Бреттон-вудської системи коливання і реальних, і номінальних обмінних курсів виявилось набагато більшим, ніж очікувалося. Невизначеність ситуації з рівнем обмінного курсу ускладнює розрахунки ефективності торгових операцій, аналіз інвестиційних проектів і, на думку противників вільного плавання валют, може негативно вплинути на стан міжнародної торгівлі та інвестицій.

3. Не сприяє додержанню монетарної дисципліни. Використання режиму цілком вільного плавання курсу "розв'язує руки" органам, які контролюють валютно-фінансовий обіг, і може мимоволі потурати зловживанню інструментами грошової політики, зокрема надмірному розширенню внутрішніх кредитів тощо.

4, "Ілюзія автономії" грошово-кредитної політики. Насправді країни не дуже охоче визнають існування взаємозалежності у світовому масштабі. Наприклад, деякі країни (особливо великі) вживають заходів внутрішньої економічної політики, що призводять до негативних наслідків для інших країн. Говорити в такій ситуації про автономію економічної політики можна лише досить умовно. Насправді такої автономії у сучасному світі не існує, це ілюзія.

Переваги та недоліки встановлення у країні системи фіксованого обмінного курсу — це, власне, дзеркальне відображення позитивних та негативних рис гнучкого курсу обміну, тому лише коротко перерахуємо ці риси.

Переваги:

1. Вносить елемент стабільності в систему міжнародних розрахунків.
2. Краще, ніж гнучкі курси, витримує внутрішні шоки та запобігає розбалансуванню економіки.
3. Дає змогу запобігти невиправданому розширенню грошової бази і тим самим "дисциплінує" органи, які контролюють грошовий обіг в економіці.
4. Добрі наслідки мають бюджетно-податкова та зовнішньоторговельна політики.

Недоліки:

1. Не спрацьовує грошова політика, оскільки вона "зав'язана" на необхідності підтримки офіційно оголошеного рівня обмінного курсу. Це гальмує здатність монетарних інструментів регулювати зайнятість та ціни.
2. Необхідність "захищати" фіксований курс призводить до скорочення торгівлі шляхом введення тарифів та інших обмежень. Саме те, що протекціоністські заходи мають непогані короткострокові наслідки за режиму фіксованих курсів, може провокувати обмеження міжнародної торгівлі, що загалом гальмує технологічний та економічний розвиток країни.
3. Потребує наявності значних резервів іноземної валюти.

Врешті-решт, не обов'язково робити остаточний вибір між фіксованим і гнучким курсом. У залежності від економічної ситуації, стану платіжного балансу країна може вибирати курс, який найбільшою мірою відповідає конкретним умовам, завданням та проблемам. Періоди фіксованого курсу можуть змінюватись на періоди вільного плавання. Протягом періоду фіксації курсу країна може переглядати і змінювати його рівень, якщо підтримка такого курсу суперечить досягненню інших економічних цілей. Якщо ж курс гнучкий, то все одно у процесі прийняття рішень про скорочення чи розширення пропозиції грошей країни, як правило, передбачають якісь граничні можливості коливань, встановлення його на якомусь неформально бажаному рівні та ін. Крім того, існує загальна домовленість, згідно з якою центральні банки країн повинні купувати чи продавати іноземну валюту для згладжування спекулятивних коливань валютних курсів, тобто "управляти" короткостроковими спекулятивними змінами курсів валют своїх країн. Отже, можна лише умовно говорити про існування абсолютно фіксованих чи повністю гнучких курсів. Систему, яка виникла і склалася після розпаду Бреттон-вудської системи, можна описати як регульоване плавання. Метою впровадження регульованого узгодження валютних курсів якраз і було створення такої валютної системи, котра втілювала б кращі риси як системи фіксованих валютних курсів, так і системи цілком вільного плавання. Саме в такому напрямку працює зараз наукова економічна думка.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте переваги плаваючих курсів
2. Розкрийте інструменти впливу грошової політики на розвиток невеликої відкритої економіки
3. Розкрийте переваги та недоліки встановлення у країні системи фіксованого обмінного курсу

Список рекомендованої літератури

1. Базилевич В.Д. Макроекономіка: підручн./ В.Д. Базилевич. – К.: «Знання», 2007. – 677с.
2. Будагівська С. Мікроекономіка і макроекономіка. підручн./ С. Будагівська. – К.: «Основи», 2007. – 576с.
3. Панчишин С. Макроекономіка. підручн./ С. Панчишин. – К., Либідь, 2005. – 537с.
4. Мельник А.Ф. Макроекономіка та макроекономічна політика: навч. посібн./А.Ф. Мельник, Т.Л.Желюк, О.В.Длугопольський, О.В. Панухник, за наук. Ред. А.Ф. Мельник. – К.: Знання, 2008, – 699с.

5. Задоя А.А., Петруся Ю.Е. Макроэкономика: А.А. Задоя, Ю.Е.Петруся / учебн. – К.: «Знання», 2008. – 275с.

6.Радіонова І. Макроекономіка та економічна політика: підручн. / І. Радіонова. – К., Таксон, 2008. – 434с.

7. Самуэльсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. Экономика: монографія / Пол Э. Самуэльсон, Вильям Д. Нордхаус . Издание пятнадцатое. – Перевод с англ. под редакцией Тарасевича Л.С. и Мусского А.И. М., Бинوم – М.:Кновус. 2004. – 800с.